

Hoe kunnen docentonderzoekers in het mbo oplossingen uit praktijkonderzoek delen en het gebruik ervan stimuleren?

Beantwoord door Mariola Gremmen (antwoordspecialist) en Niek van den Berg (kennismakelaar Kennisrotonde)

22 december 2023

KR. 1845

Kort antwoord

Voor effectieve ontwikkeling, deling en benutting van kennis is een hecht professioneel netwerk in de school belangrijk. In zo'n netwerk werken docentonderzoekers gedurende de onderzoekscyclus samen met collega's aan vraagstukken uit en oplossingen voor de onderwijspraktijk. Deze werkwijze vergroot het draagvlak. Naast de interactieve benadering is het belangrijk dat docentonderzoekers gestructureerd en planmatig samenwerken in een stabiele en goed gecoördineerde en begeleide groep. Leidinggevend en hebben in dit alles een ondersteunende rol.

Antwoord

Onderzoekend werken, kennisdeling en -benutting

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) neemt de aandacht voor onderzoekend werken toe, getuige bijvoorbeeld de gestage groei van het aantal practoraten (Van der Meer et al., 2023). Creatieve, interactieve, ontwerpende en onderzoekende aanpakken doen hun intrede om vraagstukken te doorgronden en duurzame en innovatieve oplossingen te ontwikkelen (o.a. Baay et al., 2022; Consortium Tools voor Teamleren, 2022; Hulsen et al., 2023). Een voorbeeld van een aanpak hiervoor is *design thinking*, waarbij docenten, studenten, werkveld en andere betrokkenen samen stapsgewijs het vraagstuk en de doelgroep verkennen, het vraagstuk aanscherpen, en vervolgens vernieuwende oplossingen bedenken die ze vormgeven, testen en presenteren (Grönman & Lindfors, 2021; Razali et al., 2022; aangehaald in Kennisrotonde, 2023).

Wanneer (docent)onderzoekers of andere betrokkenen oplossingen en andere inzichten die voortkomen uit hun praktijkonderzoek actief verspreiden (kennisdeling), is er meer kans dat die inzichten ook worden gebruikt (kennisbenutting). Kennisdeling en -benutting krijgen echter vaak te weinig aandacht en verlopen vaak moeizaam (o.a. März et al., 2017; Schenke et al., 2019, Van Schaik et al., 2018).

Waar het bij kennisdeling vooral gaat over actief verspreiden van inzichten uit onderzoek via bijvoorbeeld schriftelijke rapportages, presentaties, online filmpjes en informele gesprekken, gaat kennisbenutting

verder, aldus de omschrijving van Schenke et al. (2019). Om inzichten uit onderzoek te kunnen benutten en zo de onderwijskwaliteit te versterken, zijn volgens hen drie stappen aan de orde. Betrokkenen geven eerst (samen) betekenis aan de kennisbronnen, d.w.z. ze doorgronden wat de inzichten voor hen inhouden en maken zich die eigen. Vervolgens bedenken ze hoe de inzichten zich verhouden tot hun eigen werksituatie in de school: is de onderzochte context vergelijkbaar met die van ons? Welke professionele expertise hebben we zelf? Wat willen we zelf bereiken? Hoe kunnen de inzichten ons helpen? Dergelijke overwegingen helpen om tot een passende toepassing te komen die bijdraagt aan de onderwijskwaliteit (vgl. ook Rozendaal, 2023, p.16-19).

Onderzoekers en anderen in de school kunnen verspreiding en benutting van inzichten en oplossingen uit hun onderzoek bevorderen. Hieronder bespreken we wat daar belangrijk voor is.

Kennisdeling en -benutting hebben baat bij interactieve, professionele onderzoeksgroepen en steun van leidinggevenden

Een hecht professioneel netwerk binnen een school kan zowel bijdragen aan gezamenlijke, onderzoekende kennisontwikkeling als aan kennisdeling en -benutting voor succesvolle onderwijsvernieuwing. In zo'n netwerk staan acties niet op zichzelf, maar gaat het om continue interacties tussen actoren (vgl. März et al., 2017). Voor kennisdeling en -benutting betekent dit dat losstaande activiteiten aan het eind van een onderzoekstraject niet volstaan; om effectief te kunnen zijn moeten docentonderzoekers er al vanaf het begin aandacht voor hebben. In de aanloop naar en in het ontwerp van hun onderzoek kunnen ze hiervoor een aantal dingen doen.

De kans op succesvolle bijdragen aan onderwijskwaliteit is groter wanneer docentonderzoekers niet alleen aan het onderzoek in strikte zin werken, maar ook aan *alignment* door anderen steeds te betrekken en te informeren én door zelf ook goed te luisteren naar hun omgeving. Zo kunnen onderzoeksvraagstukken en -ideeën echt vanuit de school zelf komen, waarbij het onderzoek ook in de uitvoering blijft aansluiten bij de betrokkenen, en de kans toeneemt om de gevonden oplossingen daadwerkelijk breed te gaan benutten. Verschillende kwalitatieve gevalstudies in het voortgezet onderwijs en het mbo laten dit zien. Zo laat Van Schaik (2020) in gevalstudies van drie onderzoekende leergemeenschappen in het voortgezet onderwijs zien, hoe afstemming en interactie gedurende het praktijkonderzoek op verschillende manieren draagvlak vergroten voor het onderzoek. De ervaren validiteit, relevantie en kansen op gebruik zijn groter wanneer belanghebbenden betrokken worden. Ook Groothuizen et al. (2023) laten op basis van gevalstudies van (ontwerp)onderzoek in het voortgezet onderwijs zien dat afstemming en samenwerking eraan bijdragen dat onderzoeksvragen uit de school komen en dat er draagvlak is voor de bevindingen en gevonden oplossingen. De reikwijdte wordt mede bepaald door de mate waarin mogelijke gebruikers al tijdens het onderzoek betrokken zijn. De impact is meer conceptueel van aard bij relatief weinig betrokkenheid, en meer instrumenteel bij meer betrokkenheid. Het verdere gebruik hangt mede af van de mate waarin het onderzoek uitmondt in betekenisvolle producten. Het consortium Tools voor Teamleren (2022) onderzocht gedurende twee jaar zes masteropgeleide teacher leaders die ontwerpgroepen in het mbo begeleiden bij onderzoekend werken aan kwaliteitsvraagstukken in de school. Deze gevalstudies laten zien hoe praktijkonderzoekers actief verbindingen in de school kunnen leggen en onderhouden om onderzoekend werken op de kaart te zetten, te laten werken en te benutten. Activiteiten zijn ook hier gedurende het gehele onderzoek van belang, en steeds in samenspraak met collega's in de school. Onderdeel daarvan is om tussentijdse ervaringen, successen en leeropbrengsten zichtbaar te maken en te verspreiden. Dat vergroot niet alleen het draagvlak, maar ook de kans dat collega's gevonden oplossingen op een passende manier gebruiken (Tools voor Teamleren, 2022, p.88-103). Een vierde voorbeeld betreft de MBO-

onderzoekswerkplaats Gepersonaliseerd leren met ict, waarin 19 designteams van vijf mbo-scholen onderzoekend en ontwerpend werkten aan onderwijs met ict (Hulsen et al. 2023). Ook daar groeide het inzicht dat in het ontwerp al rekening moet worden gehouden met het gebruik (de implementatie) en dat daarvoor alle belanghebbenden vroegtijdig betrokken moeten worden. Om kennis duurzaam te ontwikkelen is een goede implementatiestrategie nodig. De gestarte implementatieteams benadrukken het belang van kennisdelen en het creëren van draagvlak in alle lagen van de organisatie (Hulsen et al., 2023).

De interactieve benadering gedurende de hele onderzoekscyclus komt samen met andere kenmerken naar voren uit hierboven genoemde en verschillende andere meerjarige studies naar (groepen) docentonderzoekers in scholen. Naast een interactieve benadering, gaat het om de volgende twee hoofdkenmerken om kennisdeling en -benutting te realiseren:

- De onderzoeksgroep is een vaste deelnemersgroep die elkaar frequent ziet. De groep biedt veiligheid en onderlinge steun, en de deelnemers hebben een sterke inbreng. Er zijn goede coördinatie en begeleiding, en de deelnemers werken gestructureerd en planmatig samen (Boogaard et al., 2017; Holmqvist et al., 2018; Schenke et al., 2019; Van Schaik, 2022);
- Leidinggevendenden hebben een ondersteunende rol (Boogaard et al., 2017; Brouwer et al., 2018; Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Ze tonen hun betrokkenheid, en realiseren tijd, middelen en begeleiding voor docentonderzoekers om hun inzet tot een succes te maken. Een begeleider kan bijvoorbeeld een senioronderzoeker, practor of lector zijn.

Docentonderzoekers zijn afhankelijk van bestaande condities in de school, maar hebben hier ook invloed op. Ze kunnen zelf interventies doen om goede condities voor onderzoekend werken, kennisdeling en -benutting te realiseren (Tools voor Teamleren, 2022).

Kennisdeling en -benutting is verwant aan verduurzamen van innovatieve praktijken

De factoren die een rol spelen bij kennisdeling en -benutting van praktijkonderzoek, gelden ook voor het verwante bredere begrip verduurzamen van onderwijsinnovaties, waarbij innovaties breder binnen de school worden ingevoerd (Krijgsman et al., 2022). De overeenkomsten zijn bijvoorbeeld te zien in de overzichtsstudie van März et al. (2017). Op basis van eerder empirisch onderzoek maken zij een integratief model met individuele, structurele, relationele, leiderschaps- en innovatie-specifieke condities die samen bijdragen aan duurzaam innoveren in het onderwijs. Individuele condities gaan over de docenten zelf, zoals de kennis over de innovatie, actieve betrokkenheid en eigenaarschap krijgen en nemen. Structurele condities gaan over de organisatie; denk aan middelen, tijd en ondersteuning. Relationele condities gaan onder andere over de kwaliteit van de professionele relaties tussen docenten: belanghebbenden dienen elkaar continu te informeren en betrekken (relationele verantwoordelijkheid; März et al., 2017). Dit laatste komt ook naar voren uit onderzoek onder 63 betrokkenen van vijf mbo-instellingen (Wierda-Boer et al., 2020). Iedereen in en om de organisatie heeft een rol bij het (door)ontwikkelen van het onderwijs: projectleiders, bestuurders, middenmanagement, docenten, docentonderzoekers en werkveld.

Geraadpleegde bronnen

Baay, P., Saleming, A., & Van Rosmalen, B. (2022). *Op verkenning naar een mbo- invalshoek op kennisontwikkeling als creatief maakproces?* Onderwijs124/Stichting Kwaliteitsnetwerk mbo.

- Boogaard, M., Schenke, W., Van Schaik, P., & Felix, C. (2017). *Kennisbenutting in kennisnetwerken van docenten: een verkenning*. Kohnstamm Instituut.
- Brouwer, P., Van Kan, C., Smit, B., Admiraal, W., Van Swet, J., Spreeuwenberg, L., De Jong, F., Asbreuk, H., Kruijer, T., & Van den Berg, L. (2018). *Van masterstudent naar masterdocent. Onderzoek naar de betekenis van onderwijsonderzoek door docenten*. (Eindrapport NRO-project 405-15-811). ecbo.
- Consortium Tools voor Teamleren (2022). *Samen onderzoekend werken in het mbo. Praktijkboek voor docenten*. NRO.
- Groothuijsen, S. E. A., Bronkhorst, L. H., Prins, G. T., & Kuiper, W. (2023). *Designing for impact? Identifying characteristics of teacher-researchers' practice-oriented educational research studies with impact*. *International Journal of Educational Research Open*, 4, 100224.
- Holmqvist, M., Bergentoft, H., & Selin, P. (2018). Teacher researchers creating communities of research practice by the use of a professional development approach. *Teacher development*, 22(2), 191-209.
- Hulsen, M., Van der Neut, I., Kurver, B., Schobben, J., Gorissen, P., Kral, M., & Van der Meer, M. (2023). *Eindrapportage MBO Onderzoekswerkplaats Gepersonaliseerd leren met ict*. IXperium Centre of Expertise Leren met ict. NRO.
- Kennisrotonde. (2023). *Dragen challenges en design thinking bij aan de ontwikkeling van mbo-studenten?* (KR. 1781).
- Krijgsman, C., Snoek, M., Abels, S., Dekkers, M., Van Gemert, M., & Thurlings, M. (2022). *Duurzame innovaties in het onderwijs: Een systematische literatuurreview: De invloed van (gespreid) leiderschap en de samenhang met contextuele, relationele en individuele condities*. Technische Universiteit Eindhoven.
- März, V., Gaikhorst, L., Mioch, R., & Geijssel, F. P. (2017). *Van acties naar interacties. Een overzichtsstudie naar de rol van professionele netwerken bij duurzame onderwijsvernieuwing*. RICDE, Universiteit van Amsterdam/NSO-CNA Leiderschapsacademie.
- Rozendaal, J. S. (2023). *Samen onderzoekend werken aan onderwijskwaliteit. Praktijkprofessionals aan het roer?* (openbare les). Hogeschool Rotterdam.
- Schenke, W., Van Schaik, P., Heemskerk, I., & Boogaard, M. (2019). *Beter benutten van kennis uit onderzoek en onderwijspraktijk: Kansrijke aanpakken voor docentgroepen*. Kohnstamm Instituut.
- Van der Meer, M., Scheerens, J., & Stevens, R. (2023). De groei van practorataten in het mbo. *De Nieuwe Meso*, 1, 29-34.
- Van Schaik, P., Volman, M., Admiraal, W., & Schenke, W. (2018). *Barriers and conditions for teachers' utilisation of academic knowledge*. *International Journal of Educational Research*, 90, 50-63.
- Van Schaik, P. (2020). *Utilizing, co-constructing and sharing of knowledge in collaborative teacher learning*. Proefschrift. Universiteit van Amsterdam.

Wierda-Boer, H., De Lange, H. M., & De Vijlder, F. (2020). *Verbindend vernieuwen. Hoe interne en externe samenwerking bijdraagt aan het verduurzamen van onderwijsinnovaties in het mbo*. HAN University of Applied Sciences.

Meer weten?

Kennisrotonde. (2020). *Welke stimulansen van buiten zijn effectief om kennisdeling en -benutting binnen professionele netwerken in het onderwijs te realiseren?* (KR. 1005).

Kennisrotonde (2022). *Wat zijn randvoorwaarden voor kennisdeling en kennisbenutting tussen professionele leergemeenschappen?* (KR. 1398).

Kennisrotonde. (2023). *Dragen challenges en design thinking bij aan de ontwikkeling van mbo-studenten?* (KR. 1781).

Over deze vraag

Opgesteld door:	Mariola Gremmen (antwoordspecialist), Niek van den Berg (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	onderwijskundige en onderzoeksbegeleider mbo-instelling
Onderwijssector:	mbo
Trefwoorden:	praktijkonderzoek, design thinking, kennisdeling, kennisbenutting, doorwerking
Referentie:	Kennisrotonde. 2023). <i>Hoe kunnen docentonderzoekers in het mbo oplossingen uit praktijkonderzoek delen en het gebruik ervan stimuleren?</i> (KR. 1845)

Dit antwoord is gepubliceerd op [Kennisrotonde.nl](https://kennisrotonde.nl). De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.